

karcolatokat, melyek külön kiadásban is megjelentek.

Enyedi és Gelléri csakhamar megtudták Mikszáth szállását, mely akkor egy nem épen elsőrangú szállóban volt.

Amikor beléptek, Mikszáth épen betegesen feküdt a pamlagon. Lassan fölemelkedett, szemei szokatlan tűzben égtek, arca kipirult és leverten nézett körül.

Gellérinek az az impressziója támadt, mintha Enyedi ajánlata Mikszáthra megváltást jelentett volna egy unott, tehetetlen, szomorú helyzetből. Mikszáth éles elméjével hirtelen átgondolta, hogy a szabadság a fáradt, tespedő fővárosi élet levegőjéből ebben a pillanatban meglepetésszerűen ugyan, de annál jobb időben érkezett el. Tudtára adták, hogy egészséges munkában lesz része, tisztességes fizetéssel. Szomjas, kifáradt lelkére üdítőleg hatott ez a meghívás és egy boldogabb jövő perspektíváját nyitotta meg előtte.

— Szegedre? — kérdezte bágyadt, fáradt hangon. — Szívesen megyek. Oly régóta vágyom a frissebb, tisztább vidéki élet után. Megyek. Vigyetek azonnal.

Néhány nap múlva Mikszáth Szegedre jött. A vasútnál Gelléri fogadta. Az akkori Wagner-szállóba szállt és ebben a szerencsés pillanatban kezdődött az ő testi és szellemi rekreációja. Az egészsége megint csak hamarosan helyreállott és lassan-lassan teljes fényben bontakozott ki ragyogó tehetsége a magyar nemzet örök dicsőségére.

Oly időben került ki a főváros irodalmi életéből, amikor az a legstagnáltabb tespedésben volt. Ebből a fáradt, gőzös környezetből jött Szegedre Mikszáth, ahol még a tehetségesek előtt sok minden akadály torlaszolta el az érvényesülés útját, mert akkor a fővárosban még a zsurnalisztika is félálomban szundikált, minden lendület reménye nélkül.

Az élestopli Mikszáth.

— Kritika Lukács kormánybiztosról. —

Mikszáth Kálmán írói tehetsége erős nyomat hagyt azokon az írásokon is, amelyeket még mint a sajtó névtelen katonája írt itt Szeged városában. *Szeged pusztulása* címen a *Rákay Aranyos* Nr. 3. évfolyam alatt írott és még 1879-ben kiadott vékonyka broszura fejezetei, de legfőképpen a füzetben található *fotografiá-n* már ott csilámlik Mikszáth humora, amely később annyira kifényesedett, hogy az egész magyar nemzet ábrázatára derűt és vidámságot tudott varázsolni.

Szeged város vízkatasztrófájának idején Lukács György miniszteri tanácsos volt a kormánybiztos. Erről a tehetetlen emberről Mikszáth a következő *fotografákat* rajzolta ki:

Lukács György 61 éves, de legalább úgy néz ki, mintha 97 éves lenne. Tisza Kálmán nemrég azt mondta a parlamentben, épen Lukács kormánybiztosra célozva, hogy ő már hatvanegy évvel is látott nagy dolgokat elkövetni.

Az meglehet. Lukács György miatt azonban bizvást behunyva tarthatta egész életében ekszcenciás szemeit, mert Lukács György már tíz éves korában is — *tul volt a hatvanegy éven.*

Lukács György arca olyan alakú, mint egy körte. S ha az emberiség elmondhatja, hogy egy alma miatt lett szerencsétlen, *Szeged egy körte miatt lett az.*

Homloka magas, de csak a *hajdeficit* teszi azzá. A fejbubján egy nagy dudorodás van, egy *töltés* alakú kidomborodás fut végig.

Tisza Kálmán valószínűleg ebből eszelte ki, hogy akinek fején is ilyen gát van, az lesz a legkülömb ember a szegedi gáton.

Merthogy mi más incidens folytán küldte Szegedre komisszárusnak, azt a nyomozó történelem sohasem fogja kisüthetni.

Lukács György helyettes államtitkárnak három nevezetes dolgára fogunk Szegeden emlékezni.

Hogy igen édesdeden és igen sokat alszik. (Tehát jó lelkiismerete van.)

Hogy igen jó étvágygyal bír (tehát még nem is olyan öreg) s hogy igen jól van *mindenről értesülve.*

Erről őfelsége a király is meggyőződhetett. (A királynak tett jelentés hiányos voltára céloz itt Mikszáth.)

Ha Lukácsra nem is lehet ráfogni, hogy lángelme, az az egy azonban bizonyos, hogy gondos stýlista.

Ittléte alatt folyton egy plakátot fogalmazott a néphez, de hát ez az irodalmi remek sehogys sem akart sikerülni. Megírta kétszer megöszetépte. Valami nagyon szépet akart. Végre is Herrisk figyelmeztette:

— Vigyázz Gyurka! Még egyszer nyakadon vész az a plakát. Eltalálja borítani a víz a várost s nem lesz hova kiragasztani.

Ekkor aztán megjelent a plakát utolsó fogalmazványa. Már csak legyen mégis valami kézzelfogható jele, hogy ő valamikor kormánybiztos volt.

Hanem igaz, hogy nagyszerű is volt. Egész Szeged úgy megjárd a stýlusától, hogy nyomban kihurcolkodott.

Bakaynak azonban annyira megtetszett, hogy a postumus makulaturákat is elvitte és fölolvasta a „Ház”-nak.

De már most nem dicsérem tovább. Az a két Tisza dolga.

Tisza Lajos és az író.

— Tánadő röpirat. —

A rombadőlt Szeged újjáalkotása körül működő férfiakról is írt *Egy ismeretlen* álnéven Mikszáth Kálmán egy meglehetősen elfelejtett, de a maga idejében nagy port verő könyvet. *Tisza Lajos és udvara Szegeden* a címe az egyszázötvenkilenc oldalra terjedő, pamfletszerű könyvnek. A király akaratát végrehajtó újjáalkotók szerepéről mond benne Mikszáth helyi-lyel-közzel éles, szatirikus hangú, de mindig találó bírálatot. A könyvnek, mint maga az előszó is megjegyzi, nem komoly igényeket támasztó kritika a célja. A kifogások és megrovások komoly éle inkább a szarkasztikus sorokban húzódik meg, de annál fájóbb sebet üt, amikor kivillan, mert — mint a sanda mérsáros — nem oda üt ugyan, ahova néz, de oda talál, ahova akar. „Aki se komolyságot, se humort nem keres benne, az mindkettőt megtalálja”, — mondja még az előszó. — Ferdén mutató tükre ez annak az érdekes, mert eredeti időszaknak, amíg Szegeden Tisza Lajos székelte udvarával, kolibri parlament-jével, udvaroncáival és bürokrataival.

Sorra veszi a könyv lapjain Bakay Sándort, Horváth Gyulát, Jankovich Miklóst, Dobó Miklóst, Szemző Gyulát, Komjáthy Bélát, Tallián Bélát. Legkeményebben Tisza Lajossal humorizál. Mond róla ilyeneket:

— Hármann vannak testvérek. Kálmán tulságos sovány, László tulságos kövér, Kálmán fősvény, László tékozló, Kálmán okos ember, László nem, Kálmán nagybirtokos, László kisbirtokos. Mindenben ellentétek. A harmadik testvér Lajos, egyikhez sem áll közel. Ő az arany középesség.

Majd így ír tovább Tisza Lajosról: — Mint miniszterről nem beszélnek semmi jót; jele, hogy *azelőtt* nem szubvencionált lapokat és semmi rosszat; jele, hogy nem követett el nagy dolgokat.

Tisza után Pálffy Ferenc következik, utána Szilva Ágoston, majd Végh Aurél, Rónay Béla és Pillich Kálmán.

Legvégül Dáni Ferencről és Rosenberg Izidorról mond még pompás, vidám megjegyzéseket.

Mikszáthnak volt alkalma az itt felsorolt személyeket ismerni, mert köztük élt, köztük mozgott, megismerte fogatkozásait és megtanulta csodálni szívós energiájukat.

Tisza Lajos azért mégis nagyon megaragudott Mikszáthra az apró túszurások miatt később azonban kibékültek és meghitt baráti kapcsolat fejlődött közöttük s ez a barátság nagyban elősegítette Mikszáth írói talentumának érvényesülését.

Mikor vált meg Szegedtől.

Mikszáth ezernyolcszáznyolcvanegy decembereben vált meg Szegedtől s a fővárosban futotta tovább azt a ragyogó, sikerekben gazdag írói pályát, amelyet a kérelhetetlen halál ma délben váratlanul tört ketté, hogy elragadjon a magyar nemzet reményteljes irodalmi büszkeségét s gyászba borítsa az érző magyar lelkek millióit.

A szegedi Mikszáth-jubileum.

Mikszáth Kálmán legutóbb ez év január tizedikén volt vendége Szeged városának. Az a nap diadalmas vendéglátás volt. Akkor talál-

tuk meg mink, szegediek mindazt az örömet és gyönyörűséget, amelylyel különösen minket, szegedieket a keleti fejedelmek pazar bőkezűségével halmozott el.

Csak porszemnyi kamata volt ez a hála annak a temérdek jótéteménynek, amelyben általa, a jóvoltából részünk volt, de ő az egyszerű, a puritán erkölcsű, a gyermekszívű ember ezt a csekélyke jutalmat is sokallotta. Ő úgy érezte, hogy érdemén felül jutalmazták.

Ezen az országos jelentőségű irodalmi ünnepen itt volt ugyyszólván az egész ország. Képvisele volt az egész ország, de különösen a főváros sajtója, a tudományos és írói világ színe-java.

A Dugonics Társaság által rendezett ünnepségnek a városháza díszterme volt a színhelye. Az irodalmi társaság alelnöke, Kovács János, beszéd kíséretében remek emlék-plakette-t nyújtott át s a beszédre Mikszáth meghatottan válaszolt. Az ünnepség után Mikszáth meglátogatta Enyedi Lukács sirját, ahová elkísérte a város vendégei és urai. A sirnál Mikszáth baráti szavakkal emlékezett meg régi, meghitt barátjáról, aki őt annak idején Szegedre édesgette újságírónak.

Este a Kass-vigadóban százötven terítékű bankett volt, ahol az első pohárköszöntőt Lázár György polgármester mondotta. A város közönségének nevében üdvözölte a boldog jubilánst. A Magyar Tudományos Akadémia üdvözlését Szentkláray Jenő csanádi kanonok tolmácsolta.

Szentkláray beszéde után emelkedett szólásra Mikszáth — Szegeden utoljára. Ezzel a szereplésével zárult le ajka örökre Szegednek.

Az utolsó irodalmi tervek.

Amikor Roosevelt Budapesten járt és a Hungáriában hosszabb beszélgetést folytatott Mikszáthtal, a nagy író megismertette vele újabb irodalmi terveit. Mikszáth elmondta, hogy egy közjogi regényt szándékozik írni, amelyben magyarok szerepelnek. Roosevelt, félreértve Mikszáthot, abban a hiszemben, hogy Mikszáth amerikai közjogi regényt akar írni, kérte, álljon el szándékától és csak írjon továbbra is az ő kedves, tipikus magyar alakjairól azzal a művészettel és meglátással, ami eddigi munkáit jellemzi. Most azután megvalósíttatlanul maradt ez az utolsó irodalmi terv.

Temetés államköltségen.

— A kormány részvétele. —

Khuen-Héderváry gróf miniszterelnök a következő részvéttlevelet intézte Mikszáth Kálmán özvegyéhez:

— „Nagyságos asszonyom! Mély részvétellel értesülök azon fájdalmas csapásról, amely nagyságos asszonyomat és kedves családját a szerető hitvestől és apától, a magyar nemzetet pedig általánosan tisztelt, hírneves költőjétől, irodalmának örök büszkeségétől fosztotta meg. Amely lelkes örömmel és költészete iránt érzett szeretettel ünnepelte csak nemrég az egész ország Mikszáth Kálmán negyvenéves írói jubileumát, a veszteség fölött érzett ép olyan hazafias fájdalommal siratja nagy fiát. Midőn nagyságos asszonyom előtt a magyar királyi kormány benső részvétnének adok kifejezést, legyen meggyőződve nagyságos asszonyom, hogy mint az elhunytak évtizedeken át igaz tisztelője és barátja, őszinte kegyelettel fogom megőrizni emlékét. Fogadja nagyságos asszonyom igaz tiszteletem nyilvánítását. Khuen-Héderváry Károly gróf, miniszterelnök.”

A magyar kormány impozáns módon akarja tanúságát adni annak a tiszteletnek, amelylyel a nemzet nagy íróművésze iránt viseltetik. A miniszterek mai tanácskozásukon elhatározták, hogy Mikszáth Kálmánt a kormány államköltségen temetteti el és ravatalát a Nemzeti Múzeum nagy előcsarnokában állíttatja föl.

Fejérváry a királynál. Fejérváry Géza báró ma délben fél egykor kihallgatáson jelent meg a királynál.

Akik a királyt Boszniába kísérik. Schiessl báró kabinetirodai igazgató tegnap este Budapestre érkezett, hogy a király kíséretéhez csatlakozzék. Ma este érkezik meg Achrenthal közös külügyminiszter. Részint ma este, részint holnap még Burrián és Schönaich közös miniszterek és Bionerth báró osztrák miniszterelnök jön Budapestre.